

SAMTALET

HON MÖTTE CORONAKAOS

Leila Qaraee överlevde corona och upplevde en vårdkris bortom all föreställning.

TEXT: REBECCA BOHLIN • BILD: ZANNA NORDQVIST

Det fanns inga rena blöjor. Hon blev liggande i sin egen avföring. Med en pöl av blod på kudden. När hon bad om hjälp sa sjuksköterskorna att andra patienter har det värre. 63-åriga **Leila Qaraee** överlevde covid-19 och vittnar om kaos i vården. De tolv dygnet på covidavdelningen väckte mardrömmar om hennes förflutna som politisk fånge i Iran.

Riktigt sjuk blev Leila Qaraee den 17 april. Hon hade hostat i några dagar, men nu visade febertermometern 39,9 och hon hade kraftiga smärtor i bröstkorgen. Hon kontaktade sin vårdcentral, på Stureplan i Stockholm. Läkaren svarade att hon skulle ta mer Alvedon och avvakta.

Leila Qaraee tyckte att hon hade gjort allting rätt. Hon inte bara levde exakt enligt Folkhälsomyndighetens rekommendation, hon ägnade också mycket av sin tid åt att sprida information om rekommendationerna, ofta på persiska. Leila tillverkade egen handsprit när den var slut på apoteket, som hon delade ut till bland annat hemlösa. Det blev promenader - med lämpligt avstånd - tillsammans med kvinnor som kände sig oroliga på grund av pandemin.

Det här är hennes jobb. För 26 år sedan startade Leila Qaraee, tillsammans med sin syster Azam, organisationen Kvinnors Nätverk, som kämpar för kvinnors rättigheter och mot hedersrelaterat våld och förtryck. Inom organisationen är Leila Qaraee samordnare för kvinnojoursverksamheten.

Ändå blev hon smittad av corona.

När Leila Qaraee tänker tillbaka kan hon identifiera ett tillfälle då hon gjorde ett misstag. Hon åkte bil tillsammans med en kvinna som var lite förkyld, det är enda tillfället hon kan komma på att hon glömde försiktigheten och utsatte sig för en smittorisk.

FOTO: BERIT ENKELERSON/TT

LeilaQaraee minns fragmentariskt att sjukvårdspersonal kommer springande, ringer ambulans direkt. Hon följde vårdcentralens råd att avvakta, men fick kritik av sjukhuset för att hon väntat för länge.

När hon några dagar senare började hosta, tänkte hon att det kanske bara är allergi, de flesta känner ju av pollen under våren. Men det blev värre, så pass att smärtan i bröstkorgen kändes som knivhugg i ryggen.

Tydliga corona-symptom

Så på fredagen den 17 april kontaktade Leila sin vårdcentral, men fick rådet att avvakta och ta värktabletter. Ett dygn senare mådde hon betydligt sämre och ringde 1177. De svarade att alla hennes symptom, hosta, andningsproblem, starka smärtor i bröstkorg och huvud, hög feber och diarré, pekade på corona. De uppmanade henne att ringa vårdcentralen igen - eller ambulans, om hon fick akut andnöd.

Leila Qaraee fick ett digitalt möte med sin läkare på vårdcentralen på lördagen. Då mådde hon så pass dåligt att hon hade svårt att prata, men hon förklarade att sjuksköterskan på 1177 dragit slutsatsen att det troligtvis är corona, så hon frågade vad hon ska göra. Läkaren svarade att hon skulle fortsätta ta mer värktabletter och avvakta - men upprepade rådet att ringa ambulans om andnöden blev akut.

- Men hur ska jag ringa ambulans när jag inte längre kan andas, frågade jag. Det fick jag inget svar på. Jag sa till läkaren att jag måste ta Alvedon varannan timme, så starka är smärtorna, jag har svårt att andas, kräks och har 39,9 i feber. Han svarade att jag kan ta mer Alvedon hela dygnet.

Leila Qaraee lyssnade på läkaren och tänkte att hon inte ska överdriva, inte belasta vården om det inte är nödvändigt. Så hon tog mer och mer värktabletter och höll ut. Men på tisdagen stod hon inte ut längre och kontaktade vårdcentralen igen. I ett digitalt möte med läkare berättade hon om febern, kräkningarna, smärtan och andnöden. Läkaren

”Vi kommer att göra vad vi kan, men din situation är inte bra.”

kunde då boka en provtagning i ett tält i en helt annan stadsdel än där Leila bor.

- Jag svarade, men hur ska jag ta mig dit? Finns coronataxi? Nej, svarade läkaren vi har ingen coronataxi och du får inte ta vanlig taxi, du får inte utsätta en taxichaufför för smittorisken. Kan du cykla eller promenera?

Så pass sjuk var Leila att en promenad på tre timmar eller en cykeltur var uteslutet. Så hon virade in huvudet i en tjock handduk och ringde en vanlig taxi. Taxichauffören körde henne, valde att inte ta betalt och hjälpte henne ur bilen. Då har Leila svårt att stå upp. Därefter är det lite suddigt. Leila Qaraee minns fragmentariskt att sjukvårdspersonal kommer springande, ringer ambulans direkt, tar blodprover och förbereder en intravenös nål i armen. Hon minns rop som: Det är akut! Förbered! Förbered!

”Ser inte bra ut”

Leila Qaraee hamnar på Södersjukhuset på Södermalm och möts av vad hon kallar underbar och professionell vårdper-

sonal. En läkare förklarar att läget är allvarligt, hon uppfattar att de talar om inre blödningar, och läkaren frågar: Varför har du väntat så länge?

- Jag svarade att jag haft kontakt med min vårdcentral nästan varje dag och de har sagt åt mig att ta mer Alvedon och avvakta. Läkaren sa: Vi kommer att göra vad vi kan, men din situation är inte bra.

Bara en halvtimme senare ligger Leila Qaraee på en covid-avdelning. Där blir hon kvar i åtta dygn med syrgas och minna från den tiden är fragmentariska. Hon minns däremot mardrömmarna, de värsta hon haft i sitt liv och hur personalen kunde ruska om henne och ställa frågorna: Vet du vem du är, vet du var du är? Hon minns också att en läkare sa att om du klarar detta Leila, så kommer du att behöva rehabilitering, du kan inte åka från sjukhuset direkt hem.

Leila uppfattar här en hårt belastad men välorganiserad avdelning och hennes två döttrar bekräftar bilden. De har löpande kontakt med avdelningen, får dagliga rapporter om mammans hälsotillstånd.

Dygn två på sjukhuset frågar en läkare om Leila går med på att de sätter in antibiotika, utan att veta om det egentligen hjälper.

- Han sa, vi har tagit prover men hinner inte vänta på svaren, din kropp är väldigt svag. Det kan vara så att corona gjort att andra bakterier attackerar dig och antibiotika kan hjälpa mot det. Jag sa ja - och efter två dygn med antibiotika vände det. Jag blev lite bättre.

Mötte vårdkaos

Fyra dagar senare är Leila Qaraee fortfarande drabbad av hög feber, smärta, hosta och diarréer - men det har vänt så pass att hon kan prata lite grand, och hon flyttas till en annan covidavdelning.

- Då förstod jag vilket kaos det är i vården!

Här upplever Leila en total underbemanning och brist på organisation.

- Personalen gör vad de kan, de springer hela tiden, men de hinner inte! Mina döttrar har berättat att de kontaktade avdelningen för att få information men bara fick svaret: Ring inte! Vi räddar liv!

Leila frågar en läkare om det finns något hon själv kan göra och får uppmaningen att äta, trots illamåendet. Hon har dropp, men ringer på personal och ber om mat.

- En stressad sköterska kommer och säger att maten är slut. Hon ska ordna något, men jag får ta vad som finns.

Leila Qaraee kontaktar sina döttrar.

- Jag är svag, men jag lyckas skriva något, jag vill ju att de ska veta att jag lever.

Döttrarna kontaktar alla de känner med frågan om någon känner någon som arbetar på avdelningen så att de kan lämna mat till sin mamma. De lyckas få kontakt med en underbar sjuksköterska som tar emot en korg med kokt potatis och ris.

Leila Qaraee måste då och då bära blöja under den här tiden. Hon kan varken kontrollera avföring eller urin på grund av hostan. Personalen gör vad den kan för att regelbundet

Tre snabba frågor till Leila Qaraee

1

Om du hade makten över sjukvården, vad skulle du förändra?

- Ingen del av den skulle vara privatiserad, ingen del av den generera någon vinst för något företag eller någon aktieägare. Varje krona och varje öre satsades på människors hälsa, gratis sjukvård för alla och för att underlätta och effektivisera vårdarbetarnas arbete. Sjukvårdarbetarna och i synnerhet sjuksköterskor fick betydligt högre löner, avsevärt bättre arbetsvillkor, kortare arbetsdagar och så mycket högre social status och respekt att många barn och ungdomar skulle betrakta sjuksköterskans jobb som ett drömjobb.

2

Du driver solidaritetsprojekt i samarbete med kvinnor i både Afghanistan och Nepal. Varför är kvinnorörelsen viktig för demokratin?

- Kvinnor är hälften av invånarna i världen. Om alla inte har rättigheter i samhället har inte samhället varken rättigheter eller frihet.

3

Vad är viktigast för att hejda hedersrelaterat våld och förtryck?

- Titta på hjältarna som är utsatta och höjer sina röster. Lyssna på dem. Lyft dem. Du kan lära dig något av dem, och de måste ha stöd. Det är inte vi kvinnojourer som främst behöver mer stöd, vi behöver framför allt lagändringar som innebär att man kan flytta på en gärningsman i stället för brottsoffret. Och politikerna behöver inse att en som är utsatt behöver stöd väldigt länge.

förse Leila med blöjor men det är materialbrist. Det svider kraftigt och är särskilt där blöjan sitter. Leila ringer på klockan och ber om att få några blöjor så att hon kan försöka byta på sig själv. En jagad sköterska svarar kort:

- Vi hinner inte leta efter blöjor!

Och springer vidare. En annan gång ringer hon på klockan för kudden är blöt av både vatten och blod från droppnålen.

En sköterska tittar snabbt på situationen och säger:

- Det är inte farligt. Vi måste prioritera de som har det värre.

När hon körs till röntgen har de som kör henne full skyddsutrustning, men i korridoren möter hon städpersonal helt utan skydd - och drar spontant upp sin tunika över ansiktet när de passerar.

Leila Qaraee överlevde corona. Och hon njuter av att kunna andas fritt och vara nästan fri från smärtor.

Jag möter Leila Qaraee den 28 maj. Vi träffas fysiskt, utomhus, med två meters distans. Vi sitter på en trämöbel vid en kolonitradgårdsförening i Hornstull. Leila förklarar att hon mår ganska okej idag.

- Ofta mår jag bra, men vissa dagar är jag väldigt seg, väldigt seg! Och jag hade smärtor i huvudet och bröstkorgen länge. Det har varit tufft!

Efter fyra dygn på den andra covidavdelningen skrevs hon ut. Då hade hon fortfarande 38 graders feber, och fick ingen rehabiliteringsremiss. Hon skickades hem med ett recept på att fortsätta ta blodförtunnande sprutor på sig själv kommande veckor.

- Jag frågade: Ni säger att jag ska vara i karantän nu, men ni menar att jag ska gå till Apoteket? Kan ni inte åtminstone skicka med mig några sprutor?

Efter en lång argumentation fick Leila sprutor för de närmaste dygnen och därefter fick hon hjälp av anhöriga.

Hur kunde klara vardagen när du kom hem?

- Ja, det var inte lätt! Men mina döttrar handlade och lämnade lagad mat utanför min dörr. De skrev lappar om vad jag ska äta till frukost, middag och lunch. Så klarade jag mig. De handlar fortfarande åt mig.

Leila Qaraee tar upp sin padda och visar hur Kvinnors Nätverk löpande lägger ut information om covidpandemin på föreningens hemsida. Hon pekar på kurvorna som jämför smittade och döda i Nordens länder. Sverige är med sina närmare 5 000 döda absolut värst drabbat.

Vad tänker du om det du varit med om?

- Jag tänker att jag redan i december demonstrerade mot nedskärningarna av personal i vården. Vi visste att vården är underbemannad. Den här krisen handlar inte bara om corona! Det är inte epidemin som förklarar kaoset, det är många år av nedskärningar och privatiseringar. Min slutsats är att Sverige har prioriterat kapitalet före människorna. Jag är kritisk till den svenska coronastrategin!

Värre kaos

En gång har Leila Qaraee varit tillbaka på sjukhuset efter att hon blev utskriven. Eftersom hjärtat påverkades av coronan uppmanades hon att omedelbart åka till akuten om hon fick bröstsmärtor.

- Mitt intryck är att det hade blivit värre under dessa veckor. På akuten finns stora skyltar om social distans. Klockan 16 när jag kom dit gick det bra. Men väl inne på ett rum för att ta EKG saknades en sladd. Jag hörde hur de

letade, sladden saknades även i rummet bredvid. Det tog 30 minuter att hitta en sladd. När jag kom ut ur undersökningen och skulle vänta på resultatet var väntrummet överfullt, äldre människor mådde så dåligt att de skrek rakt ut. Jag stannade inte länge, jag sa till receptionen att jag väntar inte på resultatet eftersom snabbresultatet indikerade att det inte är någon fara, för här kan jag inte vara.

Leila Qaraee är inte vem som helt. I hela sitt liv har hon kämpat för alla människors lika rättigheter, och för demokrati. När hon var 21 år fängslades hon i hemlandet Iran, när hon demonstrerade för frihet.

Redan som 14-åring blev Leila Qaraee politiskt medveten för hon brukade få sitta med sin pappa som hade möten med arbetskamraterna i bussbranschen, varje fredag. De jobbade natt, under usla villkor och formulerade på syndikatmötena sina krav. Leila började jobba i ett underjordiskt tryckeri som tryckte affischer och flygblad för frihetsdemonstrationerna. Det var farligt. Polisen i Iran fängslade oppositionella och de som jobbade på tryckeri uppmanades att inte delta i demonstrationer alls.

Fängslades med nyfödd

Leila Qaraee hade tre veckor tidigare fött sin första dotter, Marall, men beslutade sig vintern 1980 för att lämna dottern en kort stund för att ändå se en stor demonstration lite på avstånd. Hon greps och fängslades. Hon uppgav inte sitt riktiga namn för att ingen i hennes närhet skulle drabbas. Föräldrarna sökte de närmaste dagarna efter henne på alla sjukhus och fängelser. Mamman blev desperat. Hon tog lilla Marall med sig till alla fängelser och bad dem ropa efter Leila Qaraee. När Leila hörde Maralls gråt svarade hon, det är jag, och hon fick sin bebis i cellen hon delade med 30 fångar. Men hon var drabbad av mjölkstockning och bebisen fick inte i sig tillräckligt. Marall blev allt blekare och svagare.

Leila Qaraee fick träffa fängelseläkaren som kontaktade en barnläkare som sa att bebisen antagligen bara hade dagar kvar att leva. Någon vård kunde de inte ge i fängelset. Däremot erbjöd de Leila att adoptera bort Marall till en kvinnlig vakt.

- Jag svarade: Vi dör tillsammans här.

Leila Qaraee tror i efterhand att det faktum att hon hade Marall hos sig i fängelset skyddade henne från de värsta övergreppen. Hon blev slagen över fötterna och vakter tog på henne, stönade och runkade. Men hon blev inte våldtagen, vilket hände flera andra kvinnliga fångar.

- Min mamma som är analfabet lyckades kontakta Amnesty. De gjorde en blixttaktion och jag kallades till kontoret. Jag visste inte om jag skulle bli avrättad, men jag gick dit. De förklarade att människor i hela världen hört av sig med budskapet frige Leilas bebis och jag fick tre dagars permission

för att söka vård åt Marall.

Marall överlevde. Och Leila gick under jorden. Bodde några dagar i taget på olika adresser hos vänner och bekanta. Det blev allt svårare.

Fyra år senare flydde hon tillsammans med sin man, Marall och ytterligare en dotter, Talajeh som då var bebis. De tog sig till fots, vissa sträckor med bil och andra på kamel, till Pakistan. Iransk polis fortsatte söka efter familjen och två år senare fick de genom FN kvotflyktingstatus och uppehållstillstånd i Sverige.

Döttrarna gav stöd

När Leila låg på Södersjukhuset promenerade hennes döttrar ofta utanför, för att kunna vinka. Marall skickade ett sms: "Mamma jag är orolig för att ditt trauma från fängelset ska komma upp".

Leila Qaraee känner inte att traumat kom tillbaka. Men kanske var det på grund av allt hon varit med om som de fruktansvärda mardrömmarna hon hade när hon var som sjukast handlade om att hon om och om igen höll på att förlora sina barn.

- Jag drömde att vi var på en höjd och att jag inte nådde dem. Jag skrek till Marall: Ta Talajeh, jag kan inte!

Vid ett tillfälle vaknade Leila Qaraee ur en sådan mardröm, slet ut nålen med dropp och hasade sig skräckslagen till toaletten för att skölja ansiktet med kallt vatten.

- Det var på första avdelningen, personalen lugnade mig.

”Jag tillhör en generation som skulle ge sitt liv för frihet och jämlikhet. Mina barn säger, vår generation vill inte ge sitt liv.”

De sa att det inte var någon fara att jag slet ut nålen, jag gjorde bra som kylde ner ansiktet.

I hela sitt liv har Leila Qaraee kämpat för kvinnors rättigheter, allas rättigheter. Ser hon att kampen lett till att det faktiskt blivit bättre under dessa år?

Hon funderar.

- Jag vet inte. Jag tillhör en generation som skulle ge sitt liv för frihet och jämlikhet. Mina barn säger, vår generation vill inte ge sitt liv. Det är inte bättre eller sämre, det är anorlunda. Vi accepterar mycket och det är hemskt. •